

9. Psikhologiya smysla zhizni: Smysl zhizni: stat'i [Elektronnij resurs] / O.S. Vasil'eva, E.A. Demchenko // Izuchenie osnovnykh kharakteristik zhiznennoj strategii cheloveka . Rezhim dostupu: <http://lifekeys.jino-net.ru/Smysl/smysl-2.htm>
10. Reznik YU.M. Zhiznennye strategii lichnosti (opyt kompleksnogo analiza) / Y. M. Reznik, E.A. Smirnov. – M.: Institut cheloveka RAN, Nezavisimyj in-t grazhdanskogo obva, 2002. – 260 s.

Бабатина С.И.

Особенности построения и содержания жизненной стратегии личности юношеского возраста

В статье представлены результаты теоретического и эмпирического исследования особенностей построения и содержания жизненной стратегии личности. Определены основные характеристики понятия «жизненная стратегия», а именно: система ценностных ориентаций, целеполагание (когнитивные диспозиции - как составляющие этой части конструкта и чувство ответственности - как критерии ее сформированности), организационные характеристики. Приведенные рекомендации по формированию исследуемого конструкта в старшем юношеском возрасте.

Ключевые слова: жизненная стратегия, временная перспектива, ценностные ориентации личности, ориентация во времени, юношеский возраст.

Babatina S.I.

Features of construction and maintenance of the vital strategies of personality adolescence

The article presents the results of theoretical and empirical research building features and content of individual life strategy. The basic characteristics of the concept of "life strategy", namely: the system of values, goal-setting (cognitive disposition - as integral parts of the construct and sense of responsibility - as criteria for its formation), organizational characteristics. Recommendations on formation researched construct in older adolescence.

Key words: life strategy, temporal perspective, value orientations, orientation in time adolescence.

Бабатіна Світлана Іванівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної та соціальної психології Херсонського державного університету.

УДК 159.9

Білик Т.М.

ОСОБЛИВОСТІ МИСЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ МОВЛЕННЕВОГО ІМІДЖУ

В статті розкривається поняття «мовленнєвий імідж». Розкрито процедуру дослідження мовленнєвого іміджу та активності мислення. Емпірично виявлено зв'язки між різними стилями мовленнєвого іміджу, а також їхній зв'язок із психологічними особливостями активності мислення студентів. Джерел – 5.

Ключові слова: мовленнєвий імідж, мислення, мовний стиль, мовленнєвий стиль, інтерперсональний стиль.

Постановка проблеми. Мовленнєва діяльність, як специфічний вид діяльності, визначає ефективність розуміння і взаємодії людей один з одним. Особлива роль відводиться мовленнєвому іміджу особистості, який може або сприяти, або, навпаки, перешкоджати досягненню ефективної взаємодії особистості з соціумом. Варто зазначити, що мовлення тісно пов'язане з мисленням. На думку С. Л. Рубінштейна [5], мовлення включається в процес мислення як форма, пов'язана з його змістом. Окрім цього, автор зазначає, що, будуючи мовленнєву форму, мислення саме формується, таким чином, мислення в мовленні не тільки виражається, але більшою мірою воно в мовленні звершується. Тому потребують детального вивчення особливості мислення в контексті мовленнєвого іміджу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на наявність значної кількості досліджень іміджу особистості в працях вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема Ж. П. Бодуана, Л. Браун, В. О. Васютинського, А. О. Кононенко, Ф. О. Кузіна, В. М. Маркіна, О. О. Орлової, А. Ю. Панасюк, О. Б. Перелигіної, О. О. Петрової, М. Спіллейна, І. О. Федорова, В. М. Черепанової, В. М. Шепеля, в них переважно розглядаються цілеспрямовані формувальні та розвивальні впливи на його становлення. Водночас практично не існує досліджень, які б розглядали імідж як мовленнєвий образ особистості, що значною мірою задається її індивідуально-психологічними характеристиками. Дослідженням взаємозв'язку мислення та мовлення займалися такі вчені як: Л.С.Виготський, С. Л. Рубінштейн, П.Я.Гальперін, О.П.Кауфман, Т. В. Романова та багато інших.

Мета статті – вивчення особливостей мислення в контексті мовленнєвого іміджу.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Визначаючи мовленнєвий імідж, як мовленнєву поведінку індивіда в сукупності психологічного, соціального та символічного компонентів, які реалізуються відповідно в мовленнєвому, інтерперсональному та мовному стилях, а також характеризуються віковими, соціальними та культурними виявами, нашим завданням було з'ясувати особливості когнітивної сфери особистості саме в контексті мовленнєвого іміджу для подальшого прогнозування і поліпшення взаємодії особистості з іншими людьми в соціальному середовищі [2].

У проведенні експериментального дослідження брали участь студенти 1, 2 курсів факультету психології, історії та соціології Херсонського державного університету, спеціальності: «Психологія», «Соціальна робота», «Соціальна педагогіка», «Історія». Загальна кількість досліджуваних склала 220 осіб.

Вибір студентів в якості досліджуваних зумовлений тим, що в студентський період досягається оптимальний розвиток інтелектуальних і фізичних сил особистості.

Окрім цього, якщо вивчати студента як особистість, то вік 18 - 20 років – це період найбільш активного розвитку моральних і естетичних почуттів, становлення і стабілізації характеру, оволодіння повним комплексом соціальних ролей дорослої людини. У цей період інтенсивно йде формування особистості, стилю поведінки [1].

Вища освіта суттєво впливає на психіку людини, розвиток її особистості. За час навчання у вузі, за наявності сприятливих умов, у студентів відбувається розвиток усіх рівнів психіки. Вони визначають спрямованість розуму людини, тобто формують склад мислення, який характеризує професійну спрямованість особистості.

Варто зазначити, що вивчення мовленнєвого іміджу пов'язано з необхідністю підготовки висококваліфікованих фахівців, які працюватимуть у системі людина-людина.

Для того, щоб дослідити особливості мисленнєвої сфери особистості та її взаємозв'язок з мовленнєвим іміджем нами було проведено емпіричне дослідження, яке включає такий комплекс психодіагностичних методик:

- для дослідження особливостей мислення обрано методику «Визначення активності вербального та наочно-образного мислення»,
- для вивчення інтерперсонального стилю мовленнєвого іміджу обрано методику, розроблену Т. Лірі, і призначену для дослідження уявлень суб'єкта про себе й ідеальне "Я", а також для вивчення взаємовідносин в малих групах,
- для дослідження мовного стилю мовленнєвого іміджу - диктант;
- для дослідження мовленнєвого стилю мовленнєвого іміджу - психографологічний тест.

Після проведення емпіричного дослідження ми отримали кількісні та якісні дані за допомогою методики "Визначення активності вербального і наочно-образного мислення" [4], що дозволили визначити об'єктивні показники розумової активності досліджуваних.

Результати виконання чотирьох завдань, орієнтованих на виявлення здібностей до переробки вербальної і невербальної інформації, дозволили оцінити такі показники активності мислення, як показник швидкості й гнучкості. Розраховані внутрішньогрупові норми дозволили визначити рівень активності зазначених показників.

Для визначення вербальної швидкості було запропоновано завдання за 1 хвилину написати якомога більше жіночих імен, які починаються на букву «Р». Кількість правильно записаних слів відповідала показнику вербальної швидкості. Нами були отримані наступні результати за даним показником:

- 15,9% досліджуваних мали високий рівень швидкості розумового процесу під час роботи з вербальним матеріалом, що свідчить про високий рівень активності їх розумового процесу у процесі виконання однотипних завдань у межах одного способу рішення;
- 75,5% досліджуваних, тобто більшість, виявили середній рівень швидкості розумового процесу;
- 8,6% мали низький рівень активності розумового процесу під час виконання тих самих однотипних завдань у межах одного способу рішення.

Для визначення невербальної швидкості досліджуваним пропонувалося завдання за 1 хвилину намалювати, у спеціально підготовленій матриці із 8 кіл, об'єкти, що належать до класу «Флора». Кількість правильно намальованих об'єктів відповідала показнику їх невербальної швидкості. Нами були отримані наступні результати за даним показником:

- 12,7% досліджуваних мали високий рівень швидкості розумового процесу під час роботи з невербальним матеріалом, що свідчить про високий рівень активності їх розумового процесу під час виконання однотипних завдань у межах одного способу рішення;
- 78,7% досліджуваних, тобто більшість, показали середній рівень швидкості розумового процесу;
- 8,6% досліджуваних – низький рівень активності розумового процесу під час виконання тих самих однотипних завдань, у роботі з невербальним матеріалом у межах одного способу рішення.

Для визначення вербальної гнучкості досліджуваним пропонувалося таке завдання: за 1 хвилину скласти і написати речення із 4-х слів, які починаються на букви «П, І, О, Л». Кількість правильно записаних речень досліджуваними відповідала показнику вербальної гнучкості. Нами були отримані наступні результати за даним показником:

- 9,1% досліджуваних виявили високий рівень гнучкості розумового процесу під час роботи з вербальним матеріалом, що засвідчує високий рівень активності розумового процесу у процесі вирішення завдань різного типу, вимагає швидкого переключення з одного способу вирішення на інший;

- 75,9% досліджуваних, тобто більшість, мали середній рівень гнучкості розумового процесу;

- 15% досліджуваних – низький рівень активності розумового процесу під час вирішення завдань різного типу, вимагає швидкого переключення з одного способу рішення на інший.

Для визначення невербальної гнучкості досліджуваним було дано завдання за 1 хвилину вмонтувати певний фрагмент в якомога більше закінчених малюнків. Кількість правильно виконаних завдань досліджуваними відповідала показнику їх невербальної гнучкості. Нами були отримані наступні результати за даним показником:

- 19,1% досліджуваних мали високий рівень гнучкості розумового процесу під час роботи з невербальним матеріалом, що відображає рівень активності розумового процесу щодо вирішення завдань різного типу, вимагає швидкого переключення з одного способу вирішення на інший;

- 70,5% досліджуваних, тобто більшість, виявили середній рівень гнучкості розумового процесу;

- 10,4% досліджуваних – низький рівень активності розумового процесу щодо вирішення завдань різного типу, вимагає швидкого переключення з одного способу вирішення на інший.

В результаті кореляційного аналізу ми виявили наступну структуру взаємозв'язків мисленнєвої сфери і мовленнєвого іміджу особистості:

Головний показник, що надає нам певне уявлення про мовний стиль особистості, – показник загальної кількості помилок.

Нами було встановлено негативний кореляційний зв'язок між показником загальної кількості помилок та показниками за методикою «Визначення активності вербального і наочно-образного мислення», а саме: показниками вербальної та невербальної швидкості мислення (відповідно, $r=-0,211$ та $r=-0,261$, при $p \leq 0,05$) та вербальної та невербальної гнучкості мислення (відповідно, $r=-0,262$ та $r=-0,223$, при $p \leq 0,05$). Це свідчить про те, що чим більше помилок у диктанті припускає студент, тим менші вищепераховані показники активності мислення. Оскільки швидкість мислення оцінюється за кількістю виконання однотипних завдань, у межах одного способу вирішення, а гнучкість мислення передбачає реестрацію її продуктивності під час вирішення завдань різного типу, що вимагає швидкого переключення з одного способу на інший, то таким чином, студенти, які мали найбільшу кількість помилок при написанні диктанту, гірше за інших студентів справляються з виконанням як однотипних, так і різнотипних завдань в межах як одного, так і декількох способів вирішення.

З огляду на вищевикладене, можемо констатувати наявність безпосереднього взаємозв'язку вербального та наочно-образного мислення з мовним стилем особистості, що виражається в тому, що чим вищий рівень писемної грамотності має особистість, тим вищі вона має показники активності мислення в цілому. Хоча в науковій літературі найбільше розглядають зв'язок мовлення з мисленням, а не зв'язок мови з мисленням, у нашому разі слід зазначити, що отримані дані свідчать про те, що мовленнєвий імідж особистості варто вивчати в сукупності всіх його стилів, які пов'язані між собою та здійснюють взаємний вплив один на одного.

Цей взаємозв'язок знаходить своє підтвердження у встановленому єдиному позитивному кореляційному зв'язку між показником загальної кількості помилок та коефіцієнтом емболії ($r=0,413$, при $p \leq 0,05$). Наявний зв'язок свідчить про те, що студенти, які мають велику кількість помилок при написанні, також мають велику кількість ембол в усному мовленні, що призводить до «засміченості» їх мовлення: використання вигуків («ну-ну», «ха-ха», «еге», «ж», «ой» та інші), вульгаризмів (ненормативної лексики), нерелевантних повторів, прагматичних маркерів, тобто слів, котрі не несуть семантичного навантаження. Таким чином, простежується вищезгаданий взаємозв'язок мовного стилю мовленнєвого іміджу з мовленнєвим, що свідчить про те, що особистість, яка володіє правилами написання тексту, має досконалий високий рівень.

Окрім цього, цікавою є встановлена залежність із показником вербальної гнучкості мисленнєвої діяльності ($r=0,201$, при $p \leq 0,05$), в поєднанні з негативним кореляційним зв'язком з коефіцієнтом емболії ($r=-0,159$, при $p \leq 0,05$). Таким чином, можна припустити, що досліджувані, у яких переважає егоїстичний тип стосунків, мають такі характеристики, як самозакоханість, орієнтація на себе, намагання бути зверхніми. Можливо, саме за рахунок таких егоїстичних виявів особистість намагається постійно розвиватися, удосконалюватися, щоб переважати над іншими, що, у свою чергу, сприяє та виявляється у високому рівні розвитку її гнучкості мисленнєвої діяльності. Негативний кореляційний зв'язок егоїстичного типу міжособистісних стосунків із коефіцієнтом емболії можна пояснити тим, що саме за рахунок високого рівня вербальної гнучкості мислення, поєднаного з бажанням перевершувати інших, особистість має високий рівень загальної культури мовлення. Це свідчить про відсутність «засміченості» мовлення, тобто відсутності слів, що не несуть семантичного навантаження.

Разом із тим, високий показник активності вербального мислення досліджуваних із домінуванням егоїстичного типу міжособистісних стосунків, дозволяє їм вирішувати різноманітні завдання вербального характеру, що може виражатися в відсутності «засміченості» мовлення та свідчити про високий показник вербального інтелекту.

Окрім цього, цікавою є встановлена залежність агресивного типу міжособистісних відносин з показником вербальної гнучкості мисленнєвої діяльності ($r=0,262$, при $p \leq 0,05$). Це свідчить, що досліджувані, у яких переважає агресивний тип відносин мають високий рівень розвитку вербальної гнучкості мислення, що дозволяє їм виконувати завдання різного типу, які вимагають швидкого переключення з одного способу дії на інший. Високий рівень вербальної гнучкості розумового процесу обумовлено, на нашу думку, високим показником рухливості процесів нервової діяльності, що забезпечується здатністю до швидкої перебудови реакцій за зіткнення з новими ситуаціями, між цими двома показниками також встановлено позитивну залежність ($r=0,377$, при $p \leq 0,05$).

Одночасно дані досліджувані мають високі показники активності мисленнєвої діяльності: вербальної швидкості та образної гнучкості (відповідно, $r=0,187$, $r=0,208$, при $p\leq 0,05$). Показник швидкості розумового процесу під час роботи з вербальним матеріалом відображає рівень активності розумового процесу у процесі виконання однотипних завдань у межах одного способу рішення, тоді як показник гнучкості розумового процесу під час роботи з невербальним матеріалом є свідченням рівня активності розумового процесу у процесі вирішення завдань різного типу, вимагає швидкого переключення з одного способу рішення на інший.

Варто зазначити, що встановлено негативні кореляційні зв'язки з такими «полярними» протилежними показниками, як сила збудження та сила гальмування, як і з факторами домінування та доброзичливості, що не дозволяє віднести досліджуваних до тієї чи іншої визначеної конкретної вибірки, як попередні типи міжособистісних стосунків. Встановлена позитивна залежність із показником врівноваженості процесів нервової діяльності може свідчити про те, що процеси збудження врівноважують процеси гальмування, хоча обидва мають низькі показники вияву. Разом із тим дані досліджувані мають високі показники активності мисленнєвої діяльності: вербальної швидкості та образної гнучкості.

Також встановлено, що відсутність «засміченості» усного мовлення та помилок у процесі написання може пояснюватися і встановленими позитивними кореляційними зв'язками обсягу тексту з такими показниками, як вербальна швидкість та вербальна гнучкість (відповідно, $r=0,178$, $r=0,211$, при $p\leq 0,05$), що дозволяє особистості вирішувати вербальні завдання різного типу за допомогою вирішення як у межах одного способу, так і швидкого переключення з одного способу на інший. Окрім цього, вербальна гнучкість свідчить про легкість, з якою особистість може висловлюватися, використовуючи найбільш вдалі та підходящі слова.

Показник середнього розміру речень, що представляє особливості мовленнєвого стилю мовленнєвого іміджу, отримав позитивні кореляційні зв'язки з показниками вербальної швидкості ($r=0,159$, при $p\leq 0,05$), вербальної гнучкості ($r=0,167$, при $p\leq 0,05$), невербальної гнучкості ($r=0,187$, при $p\leq 0,05$). Це свідчить про те, що отримані показники дозволяють особистості вирішувати вербальні та невербальні завдання різного типу за допомогою вирішення як в межах одного способу, так і швидкого переключення з одного способу на інший. Окрім цього, вербальна гнучкість свідчить про легкість, з якою особистість може пояснювати, використовуючи найбільш вдалі та адекватні слова. Таким чином, отримані показники підтверджують встановлену безпосередню залежність між показником середнього розміру речення та вербальним інтелектом; високу виразність показника середнього розміру речень, відсутність в ньому ембол та наявність логічної зв'язності можна пояснити високими показниками активності мисленнєвої діяльності автора висловлювання. Цей отриманий зв'язок підтверджує той факт, що, незважаючи на високий показник середнього розміру речень, у ньому зберігається вище згадана логічна зв'язність.

Окрім того, виявлено, що коефіцієнт логічної зв'язності пов'язано з такими показниками активності мислення, як невербальна швидкість та невербальна гнучкість (відповідно, $r=0,174$, $r=0,155$, при $p\leq 0,05$), таким чином, можна припустити, що особистість, яка має високий коефіцієнт логічної зв'язності висловлювання, добре справляється з вирішенням невербальних завдань, які характеризуються логічною зв'язністю різних невербальних складових завдання.

Встановлені негативні кореляційні зв'язки коефіцієнта емболії з усіма показниками активності мислення: вербальної швидкості ($r=-0,228$, при $p\leq 0,05$), невербальної швидкості ($r=-0,209$, при $p\leq 0,05$), вербальної гнучкості ($r=-0,371$, при $p\leq 0,05$), невербальної гнучкості ($r=-0,198$, при $p\leq 0,05$) свідчать про те, що низькі рівні виразності показників активності мисленнєвої діяльності впливають та сприяють широкому використанню ембол у тексті. Тоді як особистість, яка має високі показники активності мислення уникає використання слів, які не несуть семантичного навантаження та засмічують мовлення. Отриманий зв'язок підтверджується наведеним у літературі негативним кореляційним зв'язком коефіцієнта емболії з показниками вербального інтелекту [3].

Висновки. Таким чином, важливо зазначити, на мовленнєвий імідж впливає активність мисленнєвої діяльності особистості, що виражається в процесах вербальної та невербальної швидкості та гнучкості, тобто чим вищі показники активності мислення, тим вищий рівень мовного, мовленнєвого стилів особистості та її мовленнєвого іміджу загалом.

Відтак, особливості активності мисленнєвої діяльності особистості дають нам змогу певною мірою прогнозувати мовленнєвий імідж особистості, її мовленнєву культуру, і як наслідок, надають можливість на основі розвитку і поліпшення мовленнєвого іміджу, підвищувати ефективність взаємодії особистості в соціумі.

Література

1. Ананьев Б. Г. К психофизиологии студенческого возраста / Б. Г. Ананьев // Современные психолого–педагогические проблемы высшей школы / Под ред. Б. Г. Ананьева, Н. В. Кузьминой. — Вып. 2. — Л. : ЛГУ, 1974. — С. 3-15.
2. Білик Т.М. Психологічні особливості мовленнєвого іміджу особистості / Т.М. Білик // Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка Національної АПН України [за ред. С.Д.Максименка]. Т. XIV, част. 2 – К., 2012. — С. 14-21.
3. Засєкіна Л. В. Психолінгвістична діагностика [Текст] / Навчальний посібник / Л. В. Засєкіна, С. В. Засєкін. — Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. Нац. Ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. — 188 с.
4. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии / В. Д. Балин, В. К. Гайда, В. К. Гербачевский [и др.]; под ред. А. А. Крылова, С. А. Маничева. — СПб.: Питер, 2007. — 560 с.
5. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. — СПб.: Питер, 2000. — 712 с.

Транслітерація

1. Anan'ev B. G. K psihofiziologii studencheskogo vozrasta / B. G. Anan'ev // Sovremennye psihologo–pedagogicheskie problemy vysshei shkoly / Pod red. B. G. Anan'eva, N. V. Kuz'minoy. — Vyp. 2. — L. : LGU, 1974. — S. 3-15.
2. Bilik T.M. Psihologichni osoblivosti movlennevogo imidzhu osobistosti / T.M. Bilik // Zbirnik naukovih prats Institutu psihologiyi imeni G.S.Kostyuka Natsionalnoyi APN Ukraini [za red. S.D.Maksimenka]. T. XIV, chast. 2 – K., 2012. — S. 14-21.
3. Zasekina L. V. Psiholingvistichna diagnostika [Tekst] / Navchalniy posibnik / L. V. Zasekina, S. V. Zasekin. — Lutsk: RVV «Vezha» Volin. Nats. Un-tu im. Lesi Ukrainki, 2008. — 188 s.

4. Praktikum po obshei, yeksperimental'noi i prikladnoi psihologii / V. D. Balin, V. K. Gaida, V. K. Gerbachevskii [i dr.]; pod red. A. A. Krylova, S. A. Manicheva. – SPb.: Piter, 2007. – 560 s.
5. Rubinshtein S. L. Osnovy obshei psihologii / S. L. Rubinshtein. – SPb.: Piter, 2000. – 712 s.

Белик Т.Н.

Особенности мышления в контексте речевого имиджа

В статье раскрываются понятия «речевой имидж». Раскрыто процедуру исследования речевого имиджа и активности мышления. Эмпирически выявлено связи между различными стилями речевого имиджа, а также их связь с психологическими особенностями активности мышления студентов. Источников - 5.

Ключевые слова: речевой имидж, мышление, языковой стиль, речевой стиль, интерперсональный стиль.

Bilyk T.N.

Features of thinking in the context of the speech image

The article describes the concept of "speech image". It discloses the procedure of speech image research and the activity of thinking. Relations among different styles of speech image as well as their connection with students' psychological peculiarities the activity of thinking were revealed with the help of empiric method of research. Sources - 5.

Key words: speech image, thinking, language style, speech style, interpersonal style..

Білик Тетяна Миколаївна – кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри загальної та соціальної психології факультету психології, історії та соціології Херсонського державного університету.

УДК 159.923.2 : 316.66 : 338.124.4

Білоус Р. М., Охріменко В. О.

ВПЛИВ ЧАСОВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ НА ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ МОЛОДІ

У статті наведено результати дослідження впливу часової перспективи на життєстійкість особистості та визначено зв'язок рівнів життєстійкості з фізичними навантаженнями досліджуваних. Джерел – 6.

Ключові слова: часова перспектива, життєстійкість, студентський вік, кризова ситуація.

Постановка проблеми. У сучасному мінливому суспільстві значно збільшилася кількість ситуацій з вимогами швидкого реагування на обставини, в яких людина відчуває емоційне перенапруження та виснаження. Соціальна, політична та економічна ситуації в Україні виявляють нездатність і невміння молоді людини впоратися зі стресом, накладаючи відбиток на психічний стан, призводячи до розладів здоров'я та погіршення якості життя в усіх сферах. Сьогодні у молоді можна спостерігати відсутність цілісної моделі власного життєвого шляху, навичок саморегуляції поведінки та організації власної діяльності у життєвому